

Ιστορία Δ΄ Δημοτικού

Στα Αρχαία Χρόνια

Τόμος 5ος

Κεφάλαια 41α – 43

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

**Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
*Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου***

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού
με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το
Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»**

**Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας**

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

**Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Οικονόμου**

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Θεόδωρος Κατσουλάκος,

Εκπαιδευτικός Δ.Ε.

Χριστίνα Κατσάρου,

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

Μαρία Λένα, *Εκπαιδευτικός Δ.Ε.*

Ιφιγένεια Καρυώτη,

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Δημήτριος Ανωγιάτης - Πελέ,

Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου

Στέφανος Παπαστεργιόπουλος,

Σχολικός Σύμβουλος

Σαράντης Χέλμης,

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Βικτώρια Γιουλβανίδου,

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Θεόδωρος Τάσιος Φιλόλογος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Γιάννης Παπαγρηγορίου,

Σύμβουλος Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Δήμητρα Καυκά,

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Δημοσθένης Κοκκινίδης,

Εικαστικός Καλλιτέχνης

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

**«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ –
MULTIMEDIA Α.Ε.»**

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και

75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Θεόδωρος Κατσουλάκος
Ιφιγένεια Καρυώτη
Μαρία Λένα Χριστίνα Κατσάρου**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ**

Ιστορία Δ΄ Δημοτικού

Στα Αρχαία Χρόνια

**Τόμος 5ος
Κεφάλαια 41α – 43**

5η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 41α

Μια παράσταση αρχαίου θεάτρου

Στην Αθήνα γιορτάζονται αυτό τον καιρό οι μεγάλες γιορτές του Διονύσου. Οι θεατρικοί αγώνες διαρκούν τέσσερις μέρες: τρεις για το διαγωνισμό της τραγωδίας και μια για τις κωμωδίες. Όλοι σηκώνονται πολύ πρωί, για να μπορέσουν να πιάσουν μια καλή θέση, αφού οι πιο πολλοί πολίτες της πόλης θα είναι εκεί.

Πριν από λίγο καιρό μοιράστηκαν τα θεωρικά κι έτσι όλοι μπορούν να πάρουν ένα εισιτήριο για να παρακολουθήσουν τις παραστάσεις: φτωχοί και πλούσιοι, γυναίκες, νέοι και μέτοικοι.

Σε κάθε σπίτι ετοιμάζονται τα φαγητά και τα ποτά που θα πάρουν μαζί τους στο θέατρο, γιατί η μέρα θα είναι μεγάλη. Οι γυναίκες κάθονται στις ψηλότερες κερκίδες του θεάτρου. Πιο κάτω, στις καλύτερες θέσεις κάθονται οι άρχοντες της πόλης και οι ιερείς. Σήμερα (472 π. Χ.) ο ποιητής που μετέχει στους αγώνες είναι ο Αισχύλος που θα παρουσιάσει την τριλογία του «Πέρσες».

Φέτος οι χορηγοί έδωσαν πολλά χρήματα και, επειδή τα έργα του Αισχύλου είναι πάντα πολύ καλά, θα είναι μια εξαιρετική παράσταση.

Αυτοί είναι υπεύθυνοι για τους υποκριτές, το χορό και τα κοστούμια. Ο κόσμος επευφημεί έναν χορηγό, όταν χρηματοδοτεί ένα καλό έργο.

Οι ηθοποιοί είναι όλοι άντρες. Φορούν μάσκες και έτσι μπορούν να παίζουν και γυναικείους ρόλους βάζοντας και τα κατάλληλα κοστούμια. Οι άντρες του χορού μιλούν όλοι μαζί και μόνο ο πρώτος, ο κορυφαίος, μπορεί να συνομιλεί με τους υποκριτές.

Όλοι βιάζονται! Το θέατρο είναι ήδη γεμάτο! Ο κόσμος αγωνιά να δει ποιοι θα κερδίσουν φέτος τους αγώνες. Οι νικητές αμείβονται μ' ένα απλό στεφάνι από κισσό. Η δόξα τους όμως φτάνει σε όλα τα σημεία της Ελλάδας.

1. Το θέατρο τον Διονύσου στην Αθήνα

τα θεωρικά:

τα χρήματα που έδινε το δημόσιο ταμείο της Αθήνας στους φτωχούς πολίτες, για να πληρώσουν το εισιτήριο των θεατρικών αγώνων.

η τριλογία:

έτσι ονομάζονταν οι τρεις τραγωδίες που είχαν ως υπόθεση ένα μεγάλο γεγονός, με τις οποίες λάβαινε μέρος κάποιος συγγραφέας στο διαγωνισμό για την καλύτερη τραγωδία.

ο υποκριτής:

(στο θέατρο) ο ηθοποιός

ο χορός:

οι ηθοποιοί του αρχαίου θεάτρου που χόρευαν και τραγουδούσαν.

επευφημώ:

εκφράζω με ζητωκραυγές τη χαρά μου.

ο κορυφαίος:

κάποιος από το χορό που στη διάρκεια της παράστασης συζητεί με τους υποκριτές.

Οι Πέρσες μαθαίνουν την καταστροφή του στόλου τους στη Σαλαμίνα

– Άτοσσα (μητέρα Ξέρξη):

Κι άπαρτη στέκει η Αθήνα
ως τώρα;

– Αγγελιαφόρος:

Άντρες σαν έχει σίγουρο
είναι κάστρο.

– Άτοσσα :

Λέγε πώς έγινε η αρχή της
ναυμαχίας; Πρώτοι
ρίχτηκαν οι Έλληνες ή
ο γιος μου περήφανος για
τα καλά καράβια;

.....

– Αγγελιαφόρος:

Ολονυχτίς στη θάλασσα
αρμενίζαν
οι κυβερνήτες ξάγρυπνους
κρατώντας τους ναύτες

.....

ξοπίσω ακολουθούσε
ο άλλος στόλος

.....

και μια κραυγή μυριόστομη
αντηχούσε: «Εμπρός,
παιδιά των Ελλήνων,
λευτερώστε πατρίδα, τέκνα
και γυναίκες, των θεών τα
ιερά, τους τάφους των
προγόνων, τώρα θα
πολεμήσετε για όλα»

Αισχύλος, Πέρσες, μετάφραση
Τάσος Ρούσσο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 41β

Η γλώσσα που μιλάω

«Μετὰ δὲ ταῦτα οὐ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον ἦλθεν ἐξ Ἀθηνῶν θυμοχάρης ἔχων ναῦς ὀλίγας».

Ἔτσι αρχίζει ο ιστορικός Ξενοφώντας να αφηγείται τον Πελοποννησιακό πόλεμο.

«Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον» λέμε καθημερινά στο σχολείο,

Η ελληνική γλώσσα, η γλώσσα μας, μιλιέται και γράφεται συνέχεια, περισσότερο από τρεισήμισι χιλιάδες χρόνια. Οι γλωσσικές διαφορές που υπήρχαν από περιοχή σε περιοχή ποτέ δεν εμπόδισαν τους Έλληνες να επικοινωνούν και να συνεννοούνται μεταξύ τους.

Με την εκστρατεία του Αλέξανδρου η ελληνική διαδόθηκε σε πολλές χώρες της Ανατολής. Έγινε μια γλώσσα παγκόσμια, όπως είναι σήμερα η αγγλική γλώσσα.

Η γλώσσα μας όλο αυτό το διάστημα δεν έπαψε να αλλάζει. Πολλές λέξεις έχει πάρει στην εποχή μας από την αγγλική, αλλά και από άλλες γλώσσες διάφορων λαών με τους οποίους οι Έλληνες ήρθαν σε επαφή.

Οι αρχαίοι Έλληνες έγραφαν με κεφαλαία γράμματα: ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ ΟΛΟΡΟΥ.

ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ ΠΙΕΡΙΩΝΟΣ

Μπορείς να διαβάσεις το όνομα της στήλης;

ΔΡΥΚΑΛΟΣ ΠΙΕΡΙΩΝΟΣ

Επιτύμβια στήλη από τη Βεργίνα

Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική
το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές
του Ομήρου.

Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου
στις αμμουδιές του Ομήρου.

.....
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου,
με τα πρώτα πρώτα Δόξα Σοι

.....
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου,
με τα πρώτα λόγια του Ύμνου!

Οδυσσέας Ελύτης, Το Άξιον Εστί

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 42

Μια μέρα στην αρχαία Ολυμπία

Η Ελλάδα, όπως μάθαμε, είναι μια χώρα με πλούσιο ιστορικό παρελθόν. Έτσι σε διάφορα σημεία της υπάρχουν μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι. Στα μουσεία φυλάσσονται όλα τα ευρήματα των αρχαιολόγων. Αυτοί κάνουν ανασκαφές σε σημεία που, σύμφωνα με τις πληροφορίες όπου έχουμε, στα αρχαία χρόνια υπήρχαν πόλεις και ζούσαν άνθρωποι. Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι περιοχές όπου υπάρχουν ερείπια ή τμήματα από κτίρια, και είναι σημαντικές «μαρτυρίες» του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.

Η τάξη μας αποφάσισε να γνωρίσει από κοντά έναν

αρχαιολογικό χώρο. Διαλέξαμε λοιπόν να επισκεφτούμε την αρχαία Ολυμπία. Είμαστε πολύ χαρούμενοι που θα πραγματοποιήσουμε αυτή την εκπαιδευτική εκδρομή. Πρέπει όμως να οργανωθούμε! Ανάμεσα στα δύο αυτά βήματα υπάρχει κάτι πολύ σημαντικό: μια πρώτη γνωριμία με το χώρο. Έτσι θα πρέπει να ενημερωθούμε, δουλεύοντας όλοι μαζί. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν κάποια ερωτήματα που, αν τα απαντήσουμε, θα μπορέσουμε να προετοιμαστούμε καλύτερα.

η ανασκαφή:

το σκάψιμο, προκειμένου να βρεθούν αρχαία αντικείμενα.

A΄ ΒΗΜΑ

- χωριζόμαστε σε ομάδες εργασίας.
- επιλέγουμε το ρόλο που θα έχει ο καθένας μας.
- επιλέγουμε το συντονιστή.

B΄ ΒΗΜΑ

- αποφασίζουμε όλοι μαζί τα θέματα που θα πρέπει να προετοιμάσουμε.
- αναλαμβάνει η κάθε ομάδα συγκεκριμένη εργασία.

- Πού βρίσκεται η αρχαία Ολυμπία;
- Πώς μπορεί κανείς να φτάσει εκεί;
- Πότε χτίστηκαν στην περιοχή τα πρώτα κτίρια;
 - Με ποιες σημαντικές εκδηλώσεις συνδέεται ο συγκεκριμένος χώρος;
- Ποια είναι τα σημαντικότερα μνημεία που σώζονται σήμερα στην περιοχή;
- Τι άλλο μπορεί να θαυμάσει σε αυτόν τον αρχαιολογικό χώρο ο σημερινός επισκέπτης;

Οι απαντήσεις που θα δώσουμε στις παραπάνω ερωτήσεις θα μας βοηθήσουν να συνεχίσουμε ακόμα καλύτερα το σχεδιασμό της επίσκεψης. Έτσι μπορούσε να προχωρήσουμε κάνοντας μια πρώτη προσπάθεια για αποτύπωση του χώρου.

Σχεδιάζουμε λοιπόν με απλό τρόπο τα κτίρια που υπάρχουν και βρίσκουμε τις ονομασίες τους. Παρατηρούμε ότι στην περίπτωση της αρχαίας Ολυμπίας είναι πάρα πολλά. Εμείς όμως θα ασχοληθούμε με τα πιο σημαντικά. Με ένα βέλος σημειώνουμε το σημείο εισόδου, το σημείο δηλαδή απ' όπου θα ξεκινήσουμε την περιήγησή μας.

Για να φτάσουμε στην είσοδο του αρχαιολογικού χώρου, περνάμε το γεφύρι που είναι χτισμένο πάνω από τον ποταμό Κλαδέο. Ο Κλαδέος είναι παραπόταμος του Αλφειού. Όλη η περιοχή είναι καταπράσινη, γεμάτη από πλατάνια, πεύκα, λεύκες και ελιές. Στη βόρεια πλευρά αριστερά μας, καθώς πλησιάζουμε τον αρχαιολογικό χώρο, βρίσκεται ο Κρόνιος λόφος, όπου χτίστηκαν τα πρώτα ιερά των θεών που λατρεύτηκαν στην περιοχή. Τα κτίσματα της αρχαίας Ολυμπίας ήταν χωρισμένα σε δύο κατηγορίες: Μέσα στον *περίβολο* ήταν όσα είχαν σχέση με τη θρησκευτική λατρεία, τα ιερά και αυτός ο χώρος ονομαζόταν ιερή Άλτη. Έξω από αυτόν βρίσκονταν αυτά που είχαν σχέση με τη διοργάνωση και

τη διεξαγωγή των αγώνων καθώς και τα καταστήματα.

Από αυτό το σημείο η κάθε ομάδα θα κινηθεί προς το μέρος που έχει αναλάβει να μελετήσει. Ορίζουμε το χρόνο που θα συναντηθούμε πάλι όλοι μαζί στο σημείο απ' όπου ξεκινήσαμε.

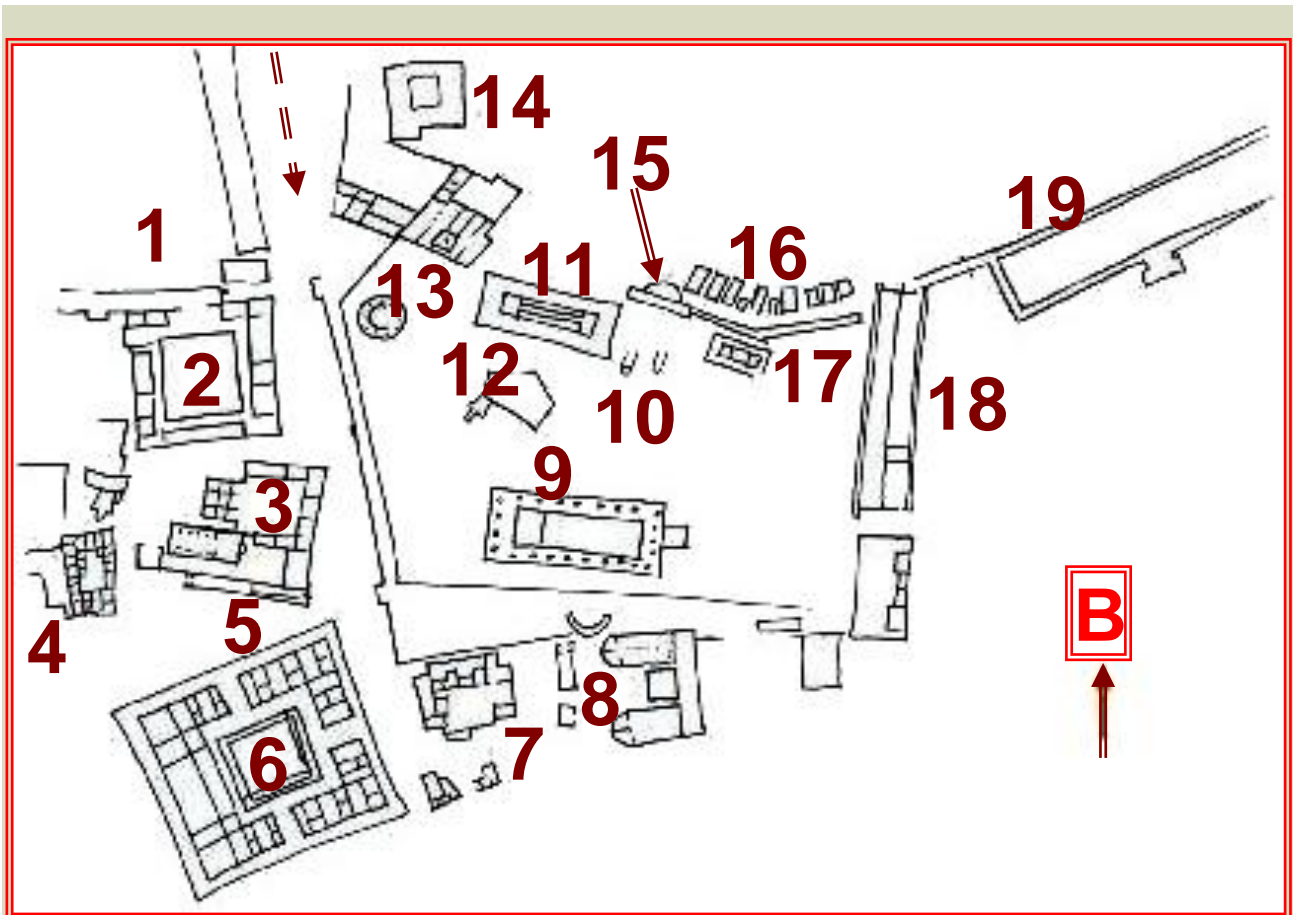
ο περίβολος:

ο περιφραγμένος χώρος μπροστά ή γύρω από ένα μεγάλο κτίριο, όπως ναό, σχολείο, κ.α.

1. Γυμναστήριο
2. Παλαίστρα
3. Θεηκολεών
4. Λουτρά και ξενώνες
5. Βυζαντινή εκκλησία
Εργαστήρι του Φειδία
6. Λεωνιδαίο
7. Νότιες Θέρμες
8. Βουλευτήριο
9. Ναός του Δία.

10. Βωμός του Δία
11. Ναός της Ήρας
12. Πελόπιον
13. Φιλιππείο
14. Πρυτανείο
15. Νυμφαίο
16. Θησαυροί
17. Μητρώο
18. Στοά της Ηχούς
19. Στάδιο

1. Κάτοψη του αρχαιολογικού χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας

2. Το ιερό της Ολυμπίας

Α΄ Ομάδα 1, 2 Το Γυμνάσιο ήταν ο χώρος, όπου οι αθλητές γυμνάζονταν και προπονούνταν (ονομάστηκε Γυμνάσιο γιατί οι αθλητές ήταν γυμνοί). Η Παλαίστρα είχε πλούσια κιονοστοιχία και γύρω γύρω διάδρομο που οδηγούσε στα λουτρά, τα αποδυτήρια και άλλους χώρους ξεκούρασης των αθλητών.

- ➔ Θα παρατηρήσουμε τις διαστάσεις των δύο κτιρίων.
- ➔ Θα διαπιστώσουμε ποιο από τα δύο διατηρείται καλύτερα.
- ➔ Θα εντοπίσουμε το είδος των κιόνων σε διάφορα σημεία.
- ➔ Θα περιεργαστούμε τους βοηθητικούς χώρους που εξυπηρετούσαν τους αθλητές.
- ➔ Θα κάνουμε υποθέσεις για τον τρόπο με τον οποίο προετοιμάζονταν οι αθλητές πριν από τους αγώνες.

8 Το βουλευτήριο ήταν το κτίριο όπου συνεδρίαζαν οι Ελλανοδίκες και όπου φυλάγονταν επίσημα έγγραφα. Πριν από τους αγώνες μαζεύονταν εκεί οι αθλητές και οι κριτές και ορκίζονταν μπροστά στο άγαλμα του Όρκιου Δία ότι θα αγωνιστούν δίκαια τηρώντας τους κανονισμούς.

➔ Θα παρατηρήσουμε τα θεμέλια του κτιρίου.

➔ Θα σχεδιάσουμε τους χώρους με τους καμπύλους τοίχους και την τετράγωνη εσωτερική αυλή.

➔ Θα αξιολογήσουμε τη σημασία που είχε γι' αυτούς που συμμετείχαν στους αγώνες ο όρκος που έδιναν στο Δία.

Β' Ομάδα 5 Τα ερείπια του κτιρίου που βρίσκονται σε αυτό το σημείο είναι από ένα χριστιανικό ναό που χτίστηκε τον 5ο αιώνα μ.Χ.. Το χαρακτηριστικό της είναι ότι χτίστηκε πάνω στα θεμέλια του εργαστηρίου του Φειδία. Μέσα σε αυτό ο γλύπτης έφτιαξε το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Δία.

➔ Θα παρατηρήσουμε τους τοίχους της εκκλησίας.

➔ Θα εντοπίσουμε το σημείο του ορίζοντα προς το οποίο κοιτάει το ιερό.

➔ Θα εκτιμήσουμε το μέγεθος της εκκλησίας.

9 Ο ναός του Δία είναι το μεγαλύτερο οικοδόμημα μέσα στην ιερή Άλτη. Ήταν ο μεγαλύτερος ναός της Πελοποννήσου και τον έχτισε ο αρχιτέκτονας Λίβων από την Ήλιδα. Μέσα στο ναό υπήρχε το άγαλμα του Δία, ένα από τα εφτά θαύματα του κόσμου. Το όνειρο του κάθε Έλληνα ήταν να επισκεφτεί την Ολυμπία για να μπορέσει να θαυμάσει αυτό το άγαλμα που είχε ύψος περίπου 13 μέτρα. Όταν οι Ολυμπιακοί αγώνες καταργήθηκαν,

το άγαλμα μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Εκατό χρόνια αργότερα κάηκε σε μια μεγάλη πυρκαγιά.

➔ Θα μετρήσουμε το μήκος και το πλάτος του ναού, θα εκτιμήσουμε περίπου το ύψος του (μήκος 64,12 μέτρα, ύψος 20 περίπου μέτρα, πλάτος 27,68 μέτρα).

➔ Θα παρατηρήσουμε τη βάση πάνω στην οποία είναι χτισμένος.

➔ Θα παρατηρήσουμε το υλικό από το οποίο είναι χτισμένος και θα το συγκρίνουμε με το υλικό άλλων ναών που γνωρίζουμε.

➔ Θα εντοπίσουμε το είδος των κιόνων.

➔ Θα διακρίνουμε τα στοιχεία που τον κάνουν ιδιαίτερα εντυπωσιακό.

Γ΄ Ομάδα 19 Αφού περάσουμε την Κρυπτή Στοά, που ήταν όλη σκεπασμένη με χώμα, φτάνουμε στο στάδιο της Ολυμπίας που ήταν το μεγαλύτερο στάδιο της Ελλάδας. Το στάδιο είχε μήκος περίπου 212 μέτρα και πλάτος 29 μέτρα, ενώ χωρούσε μέχρι και 50.000 θεατές. Ο χώρος όπου πάλευαν οι αθλητές ονομαζόταν κονίστρα.

3. Το στάδιο της Ολυμπίας

Δίπλα στο στάδιο υπήρχε ο ιππόδρομος κοντά στον ποταμό Αλφειό. Εκεί γίνονταν τα ιππικά αγωνίσματα, που ήταν ιδιαίτερα θεαματικά και αγαπητά στους θεατές.

➔ Θα εντοπίσουμε τη γραμμή της αφετηρίας. Πώς ήταν φτιαγμένη;

➔ Θα παρατηρήσουμε το χώρο όπου κάθονταν οι θεατές. Τι περίεργο έχει;

➔ Θα εντοπίσουμε το σημείο όπου κάθονταν οι κριτές, οι Ελλανοδίκες.

➔ Θα εντοπίσουμε τη γραμμή του τερματισμού.

➔ Θα μετρήσουμε την απόσταση ανάμεσα στην αφετηρία και το τέρμα. Με ποιο σημερινό άθλημα αντιστοιχεί, αν τρέξουμε αυτή την απόσταση;

➔ Θα εντοπίσουμε το λόγο για τον οποίο ο ιππόδρομος έχει καταστραφεί εντελώς.

Δ΄ Ομάδα.

Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας

Το Μουσείο της Ολυμπίας ανακαινίστηκε και η νέα έκθεση του εγκαινιάστηκε το 2004. Τα ευρήματα είναι τοποθετημένα σε αίθουσες ανάλογα με την ιστορική περίοδο στην οποία ανήκουν.

Τα πιο όμορφα εκθέματα του Μουσείου προέρχονται από το ναό του Δία. Είναι συνθέσεις από γλυπτά που στόλιζαν το ανατολικό και δυτικό αέτωμα. Στην ίδια αίθουσα υπάρχουν και οι μετόπες του ναού.

ανακαινίζω: δίνω καινούρια μορφή σ' ένα κτίριο που έχει παλιώσει, επιδιορθώνω ένα κτίριο.

η μετόπη: η καθεμιιά από τις τετράγωνες πλάκες που υπάρχουν πάνω από τους κίονες ενός δωρικού ναού.

το αέτωμα: το τριγωνικό μέρος στο οποίο καταλήγει η στέγη ενός αρχαίου ναού (κάθε ναός έχει δύο αετώματα).

4. Κενταυρομαχία, από το ναό του Διός

➔ Θα παρατηρήσουμε το υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένα οι μετόπες και τα αετώματα.

➔ Θα διακρίνουμε τις σκηνές που αναπαριστούν οι μετόπες και ποια από αυτές διατηρείται καλύτερα.

Μια ξεχωριστή αίθουσα είναι αφιερωμένη στο διάσημο άγαλμα της Νίκης του γλύπτη Παιωνίου. Η θεά Νίκη που έρχεται από τον

**6. Η Νίκη του Παιωνίου
(Μουσείο Αρχαίας
Ολυμπίας)**

ουρανό ήταν αφιέρωμα στο Δία των κατοίκων της Μεσσήνης και της Ναυπάκτου, επειδή ο θεός τους βοήθησε να νικήσουν τους Σπαρτιάτες.

➔ Θα καταγράψουμε τα κομμάτια του αγάλματος που δε σώζονται.

➔ Θα εντοπίσουμε τα σημεία που μας δείχνουν ότι το άγαλμα βρίσκεται σε κίνηση.

➔ Θα σχεδιάσουμε το άγαλμα προσπαθώντας να συμπληρώσουμε στο σχέδιο και τα κομμάτια που λείπουν.

Το πιο διάσημο έκθεμα του Μουσείου είναι ο Ερμής του Πραξιτέλη. Ο Πραξιτέλης ήταν από τους πιο γνωστούς γλύπτες της αρχαιότητας. Ο Ερμής κρατάει το μικρό Διόνυσο και του προσφέρει

ένα φρούτο, το οποίο δε σώζεται σήμερα στο άγαλμα.

➔ Θα παρατηρήσουμε την ελεύθερη κίνηση του αγάλματος και την ηρεμία της μορφής του.

➔ Θα καταγράψουμε τα συναισθήματα που μας δημιουργεί.

➔ Θα κάνουμε υποθέσεις σχετικές με το φρούτο που κρατούσε στο άλλο χέρι ο Ερμής.

5. Ο Ερμής του Πραξιτέλους (Μουσείο Αρχαίας Ολυμπίας)

Μερικές συμβουλές

Στη διάρκεια της επίσκεψής μας στον αρχαιολογικό χώρο:

- 1.** Συνεργαζόμαστε αρμονικά σύμφωνα με το σχεδιασμό μας.
- 2.** Αποφεύγουμε να αγγίζουμε τα μνημεία και εργαζόμαστε χωρίς να ενοχλούμε τους γύρω μας.
- 3.** Είμαστε εφοδιασμένοι με ό,τι είναι απαραίτητο για να κάνουμε σωστές παρατηρήσεις και καταγραφές (σημειωματάριο, μέτρο, φωτογραφική μηχανή).

7. Αναπαράσταση των μνημείων του Ιερού της Ολυμπίας

Μετά την πραγματοποίηση της επίσκεψης και, αφού επιστρέψουμε στο σχολείο, η κάθε ομάδα θα επεξεργαστεί και θα καταγράψει σε τελική μορφή όλα τα αποτελέσματα της έρευνας που έκανε στο πεδίο που είχε αναλάβει. Στη συνέχεια θα

γίνει παρουσίαση μέσα στην τάξη και θα ακολουθήσει ανάλογη συζήτηση. Μεγάλη σημασία θα πρέπει να δώσουμε και στο φωτογραφικό υλικό που έχουμε συγκεντρώσει από το χώρο που επισκεφτήκαμε. Επίσης θα πρέπει να τονίσουμε το ρόλο που παίζει ο συγκεκριμένος αρχαιολογικός χώρος στη ανάπτυξη του τουρισμού και της οικονομίας της περιοχής. Ιδιαίτερα η αρχαία Ολυμπία που σχετίζεται άμεσα με τους σύγχρονους Ολυμπιακούς αγώνες είναι σίγουρα μια περιοχή με συμβολική σημασία και η ιστορία της είναι γνωστή σε όλο τον κόσμο.

6η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 43

Η ιστορία του τόπου μου

Ο τόπος που ζω

Με λένε Μανόλη και είμαι Κρητικός. Γεννήθηκα και μένω στο Ρέθυμνο, μια όμορφη πόλη στην καρδιά της Κρήτης. Η πόλη μου είναι η πρωτεύουσα του νομού Ρεθύμνου, που είναι ο πιο ορεινός νομός του νησιού με ψηλότερο βουνό τον Ψηλορείτη.

Στο βόρειο και το νότιο μέρος του νομού υπάρχουν παραλίες που συγκεντρώνουν πολύ κόσμο το καλοκαίρι.

1. Το λιμάνι του Ρεθύμνου

Ρέθυμνο

Άλλες μεγάλες πόλεις του νομού είναι το Πέραμα, το Σπήλι και τα Ανώγεια. Οι κάτοικοι ασχολούνται με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τον τουρισμό.

Αλλά ας γνωρίσουμε λίγο καλύτερα το Ρέθυμνο. Η παλιά πόλη είναι χτισμένη πάνω σε ακρωτήριο γύρω από το κάστρο Φορτέζα. Περπατώντας στα στενά δρομάκια της συναντάς όμορφα κτίρια από την εποχή των Βενετών

**και των Τούρκων, όπως
βενετσιάνικα αρχοντικά, τουρκικές
βρύσες, βυζαντινές και ενετικές
εκκλησίες. Τα βήματα σου θα σε
οδηγήσουν στο βενετσιάνικο λιμάνι
με τον τουρκικό φάρο.**

**Πέρα από την παλιά, απλώνεται
η σύγχρονη πόλη. Έχει καλή
ρυμοτομία, πολυώροφα κτίρια,
αρκετό πράσινο και μεγάλα
ξενοδοχεία κατά μήκος της
παραλίας. Στο Ρέθυμνο
λειτουργούν τμήματα του
Πανεπιστημίου Κρήτης και γι' αυτό
στην πόλη συγκεντρώνονται
πολλοί φοιτητές και οργανώνονται
πολλές εκδηλώσεις.**

η εποχή των Βενετών και των Τούρκων:

η εποχή που πρώτοι οι Βενετοί (1204 μ.Χ.) και αργότερα οι Τούρκοι (1669 μ.Χ.) κυβέρνησαν την Κρήτη.

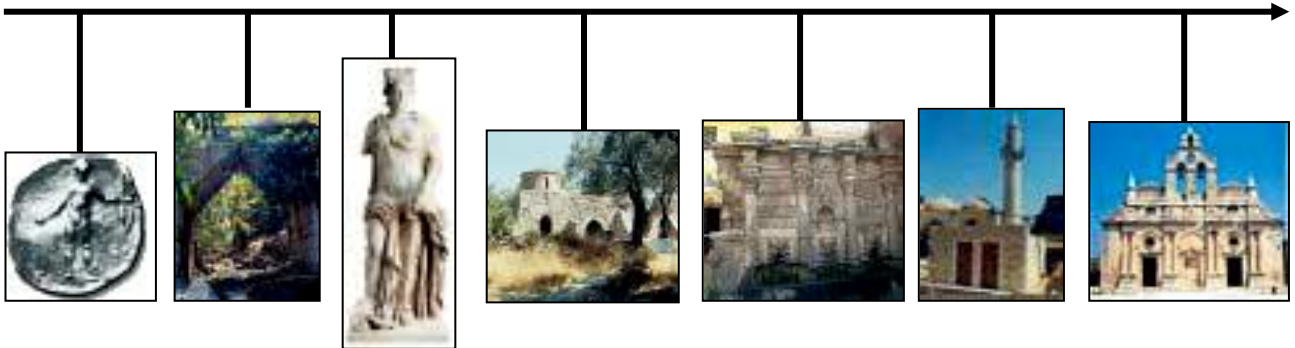
οι βυζαντινές και ενετικές εκκλησίες:

οι εκκλησίες που χτίστηκαν, όταν κυβερνούσαν την Κρήτη οι Βυζαντινοί και οι Ενετοί (Βενετοί).

η ρυμοτομία:

η διαίρεση μιας πόλης σε δρόμους

Από το χθες στο σήμερα

Αναρωτήθηκες ποτέ πόσο καλά ξέρεις τον τόπο σου; Ποια είναι η διαδρομή του μέσα στο χρόνο; Ο δάσκαλος μάς ανέθεσε να κάνουμε μια εργασία στο σχολείο με θέμα: «Το Ρέθυμνο από το χθες στο σήμερα». Ήταν μια δουλειά ενδιαφέρουσα, που άρεσε σε όλους πολύ, γιατί μάθαμε πολλά πράγματα για την πόλη μας, που μας ήταν άγνωστα. Να τι έγραψε η δική μου ομάδα:

**Ταξιδεύοντας μέσα
στο νομό συναντάς
κτίρια και μνημεία
που θυμίζουν
προηγούμενες εποχές.**

**Έτσι μπορείς να γνωρίσεις την
ιστορία της περιοχής στο
περασμάτων αιώνων. Πολύτιμες
πληροφορίες μας δίνουν και τα
ευρήματα που βρίσκονται στο
Αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης.**

**Το Ρέθυμνο κατοικήθηκε για πρώτη
φορά στα προϊστορικά χρόνια. Στα
αρχαία χρόνια ονομαζόταν Ρίθυμνα
και γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη.**

**Δυστυχώς πολύ λίγες μαρτυρίες
έχουμε από εκείνη την εποχή. Στη
ρωμαϊκή περίοδο όμως έχασε τη
δύναμη του και μετατράπηκε σε ένα
μικρό χωριό. Αυτή ήταν η εικόνα
της περιοχής και στα βυζαντινά
χρόνια.**

Την εποχή των Βενετών, όταν κατασκευάστηκε το λιμάνι, το Ρέθυμνο άρχισε να αναπτύσσεται και πάλι και έγινε μια αξιόλογη πολιτεία. Τότε κατασκευάστηκαν κτίρια που είχαν διαφορετική αρχιτεκτονική με καμάρες και έντονα χρώματα τα οποία σώζονται ακόμη και σήμερα. Αργότερα, όταν η περιοχή έπεσε στα χέρια των Τούρκων, τζαμιά και μιναρέδες καθώς και τουρκικά σπίτια προστέθηκαν στην παλιά πόλη δίνοντας του μια ιδιαίτερη γραφικότητα.

Την εποχή της Τουρκοκρατίας για μια ακόμη φορά η πόλη παρήκμασε. Οι κάτοικοι όλο αυτόν τον καιρό προσπαθούσαν να απελευθερωθούν. Οι επαναστάτες πολλές φορές έβρισκαν καταφύγιο

και βοήθεια στη μονή Αρκαδίου, που βρίσκεται λίγο έξω από το Ρέθυμνο. Τελικά το κατάφεραν και ενώθηκαν με την ελεύθερη Ελλάδα το 1913.

τα βυζαντινά χρόνια:

τα χρόνια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας (324 μ.Χ. -1453 μ.Χ.)

οι καμάρες:

οι πέτρινες κατασκευές που έχουν σχήμα ημικυκλικό (μισός κύκλος).

τα τζαμιά:

οι θρησκευτικοί ναοί των μουσουλμάνων

οι μιναρέδες:

οι ψηλοί πύργοι του τζαμιού, απ' όπου ο μουσουλμάνος ιερωμένος καλεί τους πιστούς να προσευχηθούν.

Άκρως οικογενειακόν

Από τους συγγενείς μου αγαπώ πιο πολύ τον παππού μου, τον πατέρα του πατέρα μου. Ο παππούς μένει στα Μεσκλά, ένα χωριό έξω από τα Χανιά, στους πρόποδες της Ίδης. Μ' αρέσει πολύ να τον επισκέπτομαι και να τον ακούω να μου διηγείται ιστορίες για τα ονόματα στην Κρήτη. Ο παππούς μου έχει εξηγήσει πως τα παλιά χρόνια οι άνθρωποι δεν είχαν επώνυμα. Όταν άρχισαν να τα χρησιμοποιούν μαζί με τ' όνομά τους, σε κάθε περιοχή κράτησαν και μια κατάληξη, όπως το -ακης στην Κρήτη. Το επώνυμό τους είχε σχέση ή με το επάγγελμά τους ή με το παρατσούκλι τους. Έτσι συνέβη και με μας.

Κάποιος από τους προπάππους μας ήταν λυράρης. Όλοι τον θαύμαζαν και τον αγαπούσαν, γιατί έπαιζε πολύ όμορφα. Σ' όλα τα πανηγύρια και τις γιορτές τον περίμεναν πώς και πώς για ν' αρχίσει το γλέντι... Κι όταν τους ρωτούσαν πότε θα ξεκινήσει ο χορός και το τραγούδι, απαντούσαν «σαν προβάλλει ο Μανόλης, σαν προβάλλει ο Μανόλης». Κι έτσι τελικά πήρε το όνομα Μανόλης Σαμπροβαλάκης, που είναι σήμερα και το δικό μου επώνυμο και νιώθω πολύ περήφανος γι' αυτό.

ΠΑΠΠΟΥΣ
Μανόλης
Σαμπροβαλάκης

ΓΙΑΓΙΑ
Αρετή
Σαμπροβαλάκη

ΠΑΠΠΟΥΣ
Χρύσανθος
Αμοιρίδης

ΓΙΑΓΙΑ
Σουμέλα
Αμοιρίδη

ΜΠΑΜΠΑΣ
Νίκος
Σαμπροβαλάκης

ΜΑΜΑ
Ελένη
Αμοιρίδη

Μανόλης
Σαμπροβαλάκης

Το πανηγύρι

Πριν από μερικές μέρες ο παππούς μου έστειλε ένα γράμμα, για να με καλέσει στο πανηγύρι που γίνεται κάθε χρόνο το Δεκαπενταύγουστο στο χωριό.

«Μανολιό μου,

Σε λίγες μέρες θα ξημερώσει 14 του Αυγούστου. Μεγάλη μέρα γιατί την επομένη θα γιορτάζει η Χάρη Της. Θα φορέσω την καλή μου φορεσιά και τα καινούρια μου στιβάνια για να πάω να παίξω λύρα στο πανηγύρι. Σου αγόρασα και σένα μια φορεσιά και σε περιμένω για να πάμε μαζί.

**Θα μαζωχτεί πολύς κόσμος,
ντόπιοι και ξένοι, στην πλατεία του
χωριού μας στα Μεσκλά. Θα φάμε,
θα πιούμε και θα χορέψουμε. Πάνω
στους πάγκους θα μας περιμένουν
πολλές κρητικές νοστιμιές: παξιμά-
δια, καλιτσούνια, πιλάφι, γραβιέρες,
μυτζήθρες, ρίφια, και πολλή
τσικουδιά. Θα φάμε να πάρουμε
δύναμη, γιατί μετά έχει και χορό. Θα
δεις τις κοπελιές, τις λυγερόκορμες
και τους λεβεντονιούς να χορεύουν
πεντοζάλη, συρτό, καστρινό και
σούστα. Και θ' ακούσεις
μαντινάδες, πολλές μαντινάδες να
μιλούν για τη θάλασσα, το νησί, τη
λεβεντιά, τον έρωτα.**

**«Στην Κρήτη πάει η λεβεντιά
και η αντρειοσύνη αντάμα
και μαντινάδα γίνεται
το γέλιο και το κλάμα»**

η Χάρη Της:

η χάρη της Παναγίας

τα στιβάνια:

οι μαύρες μπότες που φορούν οι Κρητικοί.

μαζωχτεί: μαζευτεί.

τα Μεσκλά:

ορεινό χωριό που βρίσκεται στο νομό Χανίων.

τα καλιτσούνια:

κρητικές πίτες με τυρί ή χόρτα

η μυτζήθρα:

το μαλακό κρητικό τυρί

τα ρίφια: τα κατσίκια

η τσικουδιά:

το τοπικό οινοπνευματώδες ποτό

οι μαντινάδες :

τα αυτοσχέδια στιχάκια

Στα ίχνη ενός μνημείου

ΡΕΘΥΜΝΟ

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:10.000

1. Πολεοδομικός χάρτης της παλιάς πόλης του Ρεθύμνου με σημειωμένα τα σημαντικότερα μνημεία της πόλης

Σήμερα ξεκινήσαμε πολύ πρωί με τον ξάδελφο μου το Θωμά να γνωρίσουμε το Ρέθυμνο. Ο Θωμάς ζει στη Γερμανία και έρχεται για πρώτη φορά στην Κρήτη. Είμαι

πολύ ενθουσιασμένος. Θέλω να του δείξω όλα τα όμορφα μέρη της πόλης μου μα πιο πολύ το αγαπημένο μου, τη Φορτέτσα.

Χθες φτιάξαμε κι ένα χάρτη της πόλης για να σημειώσουμε τη διαδρομή που θα ακολουθήσουμε καθώς και τα σημαντικότερα αξιοθέατα.

Ξεκινήσαμε τη βόλτα μας από την περιφερειακή λεωφόρο και φτάσαμε στην πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου, όπου βρίσκεται και το κτίριο της Νομαρχίας. Από κει διασχίζοντας τα στενά δρομάκια της παλιάς πόλης, που ήταν γεμάτη από τουρίστες, καταλήξαμε στο κάστρο, απ' όπου φαίνεται από τη μια μεριά το πέλαγος κι από την άλλη η εξοχή με τους κήπους.

Η Φορτέτσα χτίστηκε την εποχή των Βενετών και ήταν το οχυρό της πόλης. Έχει περίμετρο 1307 μέτρα και γύρω γύρω σκοπιές που μαρτυρούν τις μάχες του παρελθόντος. Μέσα στα τείχη υπήρχαν η κατοικία του Βενετού διοικητή και της φρουράς, αποθηκευτικοί χώροι και ο ναός του Αγίου Νικολάου που στην *Τουρκοκρατία* μετατράπηκε σε τζαμί. Ανάμεσα στα ερείπια ανακαλύψαμε ότι πολύ λίγα κτίρια έχουν σωθεί σήμερα.

Περάσαμε τη μέρα μας εξερευνώντας το κάστρο και παίζοντας τους μικρούς πολεμιστές ταξιδέψαμε στο παρελθόν. Νιώσαμε κι εμείς πως είμαστε κομμάτι της ιστορίας του.

2. Η Φορτέτσα

Τα βήματά μας μάς οδήγησαν στη νότια πλευρά, στο υπαίθριο θέατρο «Ερωφίλη», όπου όλο το καλοκαίρι οργανώνονται από το δήμο πολιτιστικές εκδηλώσεις. Κατηφορίσαμε και βγήκαμε από τη Μεγάλη Πόρτα (Πόρτα Γκουόρα) που οδηγεί στην αγορά. Πεινασμένοι απολαύσαμε ξεροτήγανα φτιαγμένα με παραδοσιακά κρητικά προϊόντα: μέλι, πορτοκάλι και ελαιόλαδο.

το οχυρό:
το φρούριο

οι σκοπιές:
οι θέσεις όπου στέκονταν οι
φρουροί του κάστρου.

η Τουρκοκρατία:
η εποχή που κυριάρχησαν στην
Ελλάδα οι Τούρκοι.

υπαίθριο:
θέατρο χτισμένο στο υπαίθρο,
δηλαδή σε ανοιχτό μη στεγασμένο
χώρο.

τα ξεροτήγανα:
ένα παραδοσιακό γλυκό της
Κρήτης

Πηγές φωτογραφιών

- Σχολικά εγχειρίδια Ο.Ε.Δ.Β.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1971.
- Τα Ελληνικά Μουσεία, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1975.
- Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, Εκδοτική Αθηνών Α. Ε., Αθήνα 1987.
- Ελληνική Τέχνη, Αρχαία Γλυπτά, Ν. Γιαλούρης, Εκδοτική Αθηνών Α. Ε., Αθήνα 1994.
- Ελληνική Τέχνη, Αρχαία Νομίσματα, Μ. Οικονομίδου, Εκδοτική Αθηνών Α. Ε., Αθήνα 1996.
- Ελληνική Τέχνη, Αρχαία Αγγεία, Μ. Τιβέριος, Εκδοτική Αθηνών Α. Ε., Αθήνα 1996.

- **Μακεδονία 4000 Χρόνια Ελληνική Ιστορία Πολιτισμός, Γενική εποπτεία Μ. Β. Σακελλαρίου, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1982.**
- **Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, Αθήνα.**
- **Κάστρα και φορτέτσες της Κρήτης, Δρ. Ε. Καρποδίκη – Δημητριάδη, εκδ. Αδάμ, Αθήνα 1991.**
- **Chika, εκδ. Αδάμ, Αθήνα 1991.**
- **Η Αρχαία Ελλάδα αποκαλύπτεται, Π. Κρισπ, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2003.**
- **Ταξιδεύοντας στην Αρχαία Ελλάδα, Ζ. Λαμπέν, Ν. Λεκλέρκ, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995.**
- **Η Αρχαία Πόλη, Π. Κόννολυ, Χ. Ντοτζ, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2001.**

- Στιγμές Ονείρου, οι δεκαεπτά ημέρες του θριάμβου της Ελλάδας, Συλλεκτικό τεύχος – Το επίσημο περιοδικό της Ο.Ε.Ο.Α. Αθήνα 2004, Αθήνα 2004.
- Ολυμπία και Ολύμπια, Γ. Χατζή, εκδ. Εξάντας, Αθήνα 2001.
- Ολυμπία, Οδηγός του Μουσείου και του Ιερού, Α. και Ν. Γιαλούρη, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1993.
- Στην αγορά των Αρχαίων Αθηναίων, Κ. Βέτσης, Μ. Ντεκάστρο, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1992.
- Ρέθυμνο, οδηγός για την πόλη και τα περίχωρά της, Α. Μαλαγάρη, Χ. Στρατιδάκη, Αθήνα 1995.
- Κρήτη, Πλήρης τουριστικός οδηγός, εκδ. Χαϊταλής, Αθήνα 1996.

- Κρήτη, Οι οδηγοί του κόσμου, Gallimard, εκδ. Η Καθημερινή, Ερευνητές, Αθήνα.
- Αρχαιολογία, Ένα ταξίδι στο παρελθόν, Μ. Ντε Κάστρο, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1998.
- Αθήνα-Χθες και σήμερα, Ν. Δρόσου – Παναγιώτου, εκδ. Vision, Αθήνα.
- δραχμούλα μου καλό σου ταξίδι..., Όθων Τσουνάκος, εκδ. Ηλιοτρόπιο, Αθήνα 2001.
- Ελλάδα, Ένας σύγχρονος Άτλας, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2004.
- Η Αρχαία Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, Μ. Ελ. Αμπαντί, μετ. Λένα Κασίμη, εκδ. Σμίλη, Αθήνα 1992.
- Ελληνικές Αρχαιότητες στο μουσείο του Λούβρου, εκδ. Αδάμ, Αθήνα.
- Ναυτικό Μουσείο της Ελλάδας.

- Φωτογραφείο Ν. Γεωργιάδη, Σπάρτη.
- Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.ime.gr>
- Υπουργείο πολιτισμού, ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.culture.gr>
- Μουσείο Μπενάκη, ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.benaki.gr>
- Γενικό επιτελείο Στρατού, ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.army.gr>
- Πινακοθήκη Ουφίτσι, Φλωρεντία, ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.polomuseale.firenze.it/uffitzi>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ:

- 41 α. Μια παράσταση
αρχαίου θεάτρου7
- 41 β. Η γλώσσα που μιλάω14
42. Μια μέρα στην
αρχαία Ολυμπία18

ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ:

43. Η ιστορία του τόπου μου41
- Ο τόπος που ζω41
- Από το χθες στο σήμερα45
- Άκρως οικογενειακόν49
- Το πανηγύρι52
- Στα ίχνη ενός μνημείου.....55

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.